

Arvio toimintamallista: Lähityö

Lähityö on sosiaalityön alla toteutettavaa yhteisöllistä, tasaveroista ja monimuotoista toimintaa, jonka tavoitteena on yksilöllinen ja yhteisöllinen hyvinvointi sekä ongelmien ratkominen paikallisesti.

Malli on arvioitu¹ osana Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke – Sokran ja Euroopan sosiaalirahaston toimintalinjan 5 hankkeiden yhteistä Osallisuuden palaset -kehittämistyötä. Arvio on tehty Sokra-hankkeen päätoteuttaja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa.

Arvio keskittyy yhteistyön arviointiin ja hankkeessa kehitetyt yksilötyön työkalut jätetään arvion ulkopuolelle.

Kehittäjä

Yhteistä ymmärrystä – Lähityön malli aikuissosiaalityön areenoille, Puumala, Puumalan kunta (ESR 1.2.2016–31.1.2017).

Kehittäjän yhteyshenkilöt: Sanna Korhonen, sanna@hanhiniitty.fi, Mari Purhonen, mari.purhonen@essote.fi

Mallin kuvaus

Lähityön tavoitteena on kuntalaisten yhteinen toiminta. Sellaista voi olla esimerkiksi kylätalo, kasvihuoneviljelmä, keskinäinen apu, vanhusten auttaminen, yhdessä suunniteltu kansalaisopiston kurssi tai asettuminen ehdolle kuntavaaleissa. Lähityö yhdistää paikalliset toimijat. Lähityö on kunnan mahdollistamaa ja sosiaalityön tukemaa mutta asukkaiden toteuttamaa. Lähityö palvelee paikallistasoa ja hyödyntää sekä paikallisia resursseja että vahvuuksia. Lähityö on yhteistyötä.

¹ Malli on arvioitu Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa kehitettyjen osallisuuden osa-alueiden ja lupaavan käytännön kriteerien näkökulmista Sokran toimesta hankkeen dokumentaatiota hyödyntäen.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Puumalan kunnassa toiminta lähti liikkeelle ihmisistä itsestään. Sosiaalityöntekijät laittoivat vuokrataloalueelle pystyyn pop-up-kahvilan kootakseen ihmisiä yhteen keskustelemaan siitä, mitä kukin kaipasi omaan arkeensa. Ideoista syntyi kansalaisopiston kurssi, jossa ihmiset vetivät toimintaa vuorotellen ja jolle osallistui kaikenlaisia kyläläisiä. Toimintaa haluttiin jatkaa ja syntyi Puumalan klupi, joka pyörittää kaikille kuntalaisille avointa kylätaloa.

Toiminta lähti liikkeelle yhteisöllisenä työnä osana perussosiaalityötä. Myöhemmin kunnassa haettiin vuodeksi kehittämisrahaa itse aikuissosiaalityön lähityön kehittämiseksi.

Puumalan kunnassa toimintamalli suunnattiin pitkäaikaistyöttömille (yli 300 päivää ja erityisesti yli 1000 päivää työttömänä olleille), osatyökykyisille ja muille aikuissosiaalityön asiakkaille (pitkäaikaiset toimeentulotukiasiakkaat, päihde- ja mielenterveysasiakkaat), Puumala klupin vapaaehtoisille työntekijöille sekä paikallisille sosiaali- ja terveyspalveluiden toimijoille ja yhteistyökumppaneille.

Välillisiä kohderyhmiä olivat aikuissosiaalityön asiakkaiden läheisverkostot, erityispalveluiden seudulliset toimijat ja erilaiset yhdistykset sekä mahdollisesti myös paikalliset yritykset. Toiminta kiinnittyy aikuissosiaalityöhön sekä terveyspalveluihin, kotihoitoon, vapaa-ajan toimeen, nuorisotyöhön, vapaaseen sivistystyöhön, diakoniaan, työvoimapalveluihin, kolmannen sektorin toimijoihin ja päätöksentekoon.

Toimintamallissa **yhteisösosiaalityötä tehtiin Puumalan Klupiksi kutsutussa toimintaryhmässä**. Se syntyi kuntalaisten oma-aloitteisesta toiminnasta. Sosiaalityöntekijä tai -ohjaaja ohjasi ja tuki Klupin toimintaa. Klupi toimii sosiaalityöntekijän tai -ohjaajan työyhteisönä. Ryhmä on kaikille avoin. Tuettuna toimintana siihen voitiin ohjata etenkin sellaisia yksilötyön asiakkaita, jotka hyötyisivät yhteisöllisestä työstä. Vaikka sosiaalityö olikin järjestetty seudullisesti, kunta myönsi oman pienen budjetin yhteisösosiaalityön tueksi.

Klupin vaikuttamistyön myötä Puumalassa on käynnistynyt kylätalo-toiminta. Kylätupa toimii kuntalaisten olohuoneena, yhteisöllisen työn keskuspaikkana sekä avoimen kansalaistoiminnan ja kohtaamisen paikkana. Talossa on välineitä ja tilaa monenlaiseen tekemiseen (esimerkiksi askarteluhuone, jossa mm. ompelukoneita, kehitysvammaisten työpajan myymälä; kierrätyskeskusta suunniteltu). Klupin toiminta on sulautunut osaksi kylätuvan toimintaa.

Eri organisaatioiden ammattilaiset ja edustajat vierailevat kylätuvassa. Nämä voivat olla eri organisaatioita, yhdistyksiä ja yrityksiä, jolloin erilaisten toimijoiden voimavarat saadaan kohtaamaan. Sosiaalityöntekijä ja mielenterveyshoitaja ovat aika ajoin kylätalolla paikalla ja puuhailevat muiden tavoin. Heillä ei ole varsinaista vastaanottoa ja heidän kanssaan voi keskustella myös toiminnan lomassa. Myös työllistymiseen voi saada tukea. Tavoitteena on, että muutkin tahot voivat tarjota paikalla apuaan. Vaikkapa terveydenhoitajaan voi näin

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

tutustua vapaammassa ilmapiirissä. Kylätalo voi välittää tietoa eri palveluista työntekijöille, kuten toimia välittäjänä ennaltaehkäisevien ja Essoten palvelujen välillä. Talolla on käytettävissä tietotekniikkaa ja sieltä saa viranomaislomakkeita. Klupi on mukana kehittämässä eri tahojen yhteistyötä edelleen.

Kylätalon kautta koordinoidaan myös muualla tapahtuvaa toimintaa. Klupi on muun muassa järjestänyt hyvinvointimessut, organisoinut hävikkiruoan jakoa ja pessyt vanhusten mattoja.

Kylätalolla toiminnan järjestäminen on suunniteltu jaettavaksi tiimeille, jotka vastaavat muun muassa toiminnan koordinoinnista, kansalaisvaikuttamisen muodoista, Klupin toiminnasta, myymälätoiminnasta, talon ylläpidosta, palvelujen markkinoinnista (muut kuntouttavan, tukityön tai vapaaehtoistyön palvelut), kuntouttavien ja tukityöpaikkojen koordinoinnista, pajatoiminnasta, kierrätys- ja käsityötoiminnan aloittamisesta, soteneuvonnan järjestämisestä, erityispalveluiden etäpistetoiminnan käynnistämisestä, ennaltaehkäisevistä työmuodoista sekä yhdistyspalveluista. Jokaisessa tiimissä tulisi olla vastuuhenkilö, joka on vakinaisessa työsuhteessa kuntaan tai Essoteen. Muut tiimin jäsenet voivat olla mukana vapaaehtoisina, tuetun työllistymisen kautta, palkkatuella, osana omaa kuntoutumista, yrittäjinä tai muina ammattilaisina Tiimiläiset työskentelevät yhdessä riippumatta siitä, miten ovat tulleet siihen mukaan..

Klupin toimintaryhmällä on ollut oma työnohjaus, josta on saatu hyviä kokemuksia. Sen on koettu antavan muun muassa mahdollisuuden syventää itsetuntemusta yhteisön toimijana ja oppia itsestä jotakin uutta.

Kuntalaiset ovat luoneet toimintatavan, joka elää edelleen. Tarjottujen toimintamahdollisuuksien ansiosta kuntalaiset voivat lähteä toimimaan itsenäisesti ja voi syntyä jotain pysyvää.

Mallin arviointi

Osallisuuden toteutuminen mallissa

Toimintaan voi osallistua vapaasti tutustuen, tulla esimerkiksi kahville ja juttelemaan. Klupille ja kylätalolle voi tulla vapaaehtoisena tai jonkin toimenpiteen kautta. Tarjolla on monenlaista tekemistä ja jokainen voi ehdottaa toimintaa. Sosiaalisuus houkuttelee liikkeelle.

Omaehtoisuus tukee omaan elämään vaikuttamista. Eri toiminnoissa olevat työskentelevät yhdessä ja ovat yhteisessä työnohjauksessa. Kaikki ovat samanarvoisia.

Tuki arkeen ja työllistymiseen tukevat oman elämän hallintaa. Ihmiset voivat löytää palvelut paikalla olevien ja vierailevien ammattilaisten kautta. Kohtaamiset ovat vapaamuotoisia, jolloin tilannetta ja käsiteltävää asiaa voi määritellä itse. Palvelujen ulkopuolinen toimijuus

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

vahvistuu yhdessä tekemisen kautta, kun voi huomata pystyvänsä monenlaiseen toimintaan ja saada onnistumisen kokemuksia. Myös matala kynnyksellä ryhtyä toimeen yhdessä keksityn idean jälkeen (esim. talkootyössä) tuottanee aikaansaamisen kokemuksia.

Yhteisötyötä on kehitetty sosiaalityön asiakkaiden ja muiden kuntalaisten kanssa sekä yhteisten kehittämiskeskustelujen että konkreettisen toiminnan kautta. Paikallisten toimesta löydetään ratkaisuja esimerkiksi kunnasta puuttuvaan toimintaan. Tämä edellyttää vallan antamista ihmisille.

Toiminnassa voi vaikuttaa lähiympäristöön ja sen toimintamahdollisuuksiin. Toiminnassa vaikutetaan etenkin tekemällä. Mielekkyyttä syntyy osin siitä, että tehdään oikeita hommia, kuten pestään vanhusten mattoja tai kerätään mustikoita. Klupilla oli tavoite saada ehdokas kunnallisvaaleihin ja siinä onnistuttiin. Toiminnan pyörittäminen tukee kansalaisvaikuttamisen taitoja, samoin matalan kynnyksen palvelutoiminnan järjestäminen.

Yhteisen tekemisen kautta oma osaaminen saadaan käyttöön ja esille. Tunnustusta voi saada myös oman viiteryhmän ulkopuolelta, sillä Klupin ja kylätalon toiminta on kaikille avointa ja toimintaa toteutetaan yhdessä paikallisten asukkaiden kanssa. Kylätalossa sijaitsee myös kehitysvammaisten työpajan myymälä, mikä tuo ryhmän osaksi yhteistä toimintaa ja yhteisöä.

Toiminta tutustuttaa ihmisiä toisiinsa ja antaa mahdollisuuden sosiaaliseen kanssakäymiseen, mikä muokkaa yleistä ilmapiiriä. Yhteisen hyvän tekeminen vaikuttaa myös ilmapiiriin. Toiminta täyttää paikallisia tarpeita, jotka saattaisivat mahdollisesti jäädä muuten kustannustensa vuoksi tekemättä: kylätalon toiminta ja paikallisen viihtyvyyden parantaminen sekä paikallinen vapaaehtoistyö. Toiminta mahdollistaa merkityksellisten asioiden kokemisen osana paikallista yhteisöä tarjoamalla esimerkiksi vapaaehtoistoimintaa ja mahdollisuuksia panostaa paikalliseen hyvinvointiin.

Toiminta perustuu vapaaehtoisuudelle, mikä tukee toiminnan eettisyyttä. Osallistujat myös päättävät toiminnasta. Toimintaan on osallistuttu myös osana kuntouttaa työtoimintaa. Jos osallistuja on veloitettu osallistumaan toimintaan kuntoutuksen puitteissa, toiminta ei välttämättä aina ole vapaaehtoista. Se, että kaikki voivat osallistua ja jokainen kuntalainen on klupilainen (ei tarvitse olla virallinen jäsen) on tärkeää tasaveroisuuden vuoksi.

Kylätalolle on helppo tulla. Sen kerrotaan olevan aiempaa virastotaloa epämuodollisempi ja vetäneen enemmän kävijöitä. Kylätalo vähentää sosiaalityöhön mahdollisesti liittyvää leimautumista tai sen pelkoa, joka saattaisi olla toiminnan esteenä. Kylätalo muokkaa näin myös yleistä ilmapiiriä kunnassa.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Toiminnasta hyötyvät sekä siihen osallistuvat ihmiset, paikallinen yhteisö että ammattilaiset saadessaan ihmisiin vapaaehtoisuuteen perustuvan yhteyden. Osallisuuden on todennettu lisääntyneen muun muassa ryhmähaastattelun kautta.

Toiminta vahvistaa omaehtoisuuden ja tasaveroisuuden myötä **osallisuutta omassa elämässä**, sekä paikallisten kysymysten yhdessä ratkomisen, yhteistyön ja yhdessä kehittämisen kautta **osallisuutta vaikuttamisen prosesseissa** ja **osallisuutta paikallisessa yhteisössä**.

Toimintamalli lupaavana käytäntönä

Toiminnalle on ilmennyt tarve hankkeen toteutusvaiheessa, sillä se on pohjautunut pitkälti vapaaehtoistyön varaan. Yhteisöllinen työ on vahvistunut paikkakunnalla, kun erilaiset ihmiset kohtaavat laajemmassa yhteistyössä.

Toimintaa voi toteuttaa kaikkialla, missä halutaan liittää kansalaistoimintaa sosiaalityöhön. Paikalliset piirteet, esimerkiksi väestön ikärakenne ja paikkakunnan koko, vaikuttavat osaltaan toimintaan, eikä se siten toteudu aina samalla tavoin.

Toiminta on juurtunut Puumalaan. Puumalan Klupin ohjaaminen ja tukeminen kuuluvat sosiaalityöntekijän/-ohjaajan työnkuvaan ja ryhmä toimii tämän työyhteisönä. Klupin vaikuttamistyön myötä toiminta on saanut uudet tilat ja kunnan rooli on vahvistunut yhteisöllisen työn mahdollistajana. Kylätuvan toiminta jatkuu ja kunta jatkaa toiminnan kehittämistä edelleen eri toimijoiden kanssa.

Puumalan hyvinvointilautakunnan alle esitetään perustettavaksi aikuisväestön hyvinvoinnin vastuutyöryhmä, jonka tehtävänä on tarkastella, ovatko tuotetut palvelut kuntalaisille hyödyllisiä, miten kuntalaisten hyvinvointia tai omaehtoista selviytymistä voidaan arvioida, arvioida oman toimintansa vaikuttavuutta, riittävyttä ja resursseja suhteessa paikallisiin tarpeisiin sekä etsiä havaittuihin ongelmiin ratkaisuja. Työryhmän työ liittyy siis myös omaehtoisen paikallisen toiminnan tukemiseen. Toiminta tuo tekemistä ja sosiaalista kanssakäymistä harvaan asutuille seuduille, joskin saavutettavuus lienee haasteena. Haasteena on myös mainittu tietyissä toimissa vaadittavat luvat sekä se, että avun tarvitsijoita on joskus ollut vaikea tavoittaa vaitiolovelvollisuuden vuoksi. Talkootyöllä voisi auttaa esimerkiksi vanhuksia, jos erilaisista tarpeista saisi paremmin tietoa.

Toimintamalli on levitettävissä eri paikkakunnille. Toimintamalli on lupaava omaehtoisuutensa kautta. Haasteena voidaan pitää vapaaehtoistoimintaan liittyviä yleisiä haasteita

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Yhteenveto

Yhteistä ymmärrystä -hanke päättyi tammikuussa 2017. Toimintamalli on juurtunut Puumalan kuntaan, etenkin aikuissosiaalityöhön. Lähityön merkitys **on pystyvyyden ja yhteisöllisyyden vahvistaminen omaehtoisuuden kautta.**

THL

Diak

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto